

OILANING IJTIMOIIY MUNOSABATLARI VA OILAVIY ROLLAR

Yulchiyeva Shohsanam Dilshod qizi

Alfraganus universiteti

“Pedagogika va psixologiya” yo’nalishi

3-kurs talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada oilaning ijtimoiy munosabatlari va oilaviy rollar to’g’risida so’z yuritiladi.

Kalit so’zlar: oila, nazariya, jamiyat, oila a’zolari, rollar, ijtimoiy munosabatlar, ota-ona, bolalar.

Oilaning ijtimoiy munosabatlari va oilaviy rollar jamiyatdagi eng muhim asosiy tuzilmalardan biri bo’lib, ularning turli aspektlari hayotimizga katta ta’sir ko’rsatadi. Oila faqat biologik aloqalarni emas, balki ijtimoiy va psixologik jihatlarni ham o’z ichiga oladi. Oilaning ijtimoiy munosabatlari va rollarini quyidagi jihatlarda ko’rib chiqish mumkin:

1. Ijtimoiy munosabatlar

Oila a’zolari o’rtasidagi munosabatlar ijtimoiy tuzilmani shakllantiradi. Oila ichidagi aloqalar — bu sevgidan, hurmatdan, qo’llab-quvvatlashdan iborat bo’lib, ijtimoiy munosabatlar muhim rol o’ynaydi. Oila a’zolari o’rtasidagi o’zaro yordam, muloqot va o’zaro tushunish jamiyatda umumiy ijtimoiy munosabatlar uchun asos bo’lib xizmat qiladi [1].

2. Oilaviy rollar

Oila a’zolari bir-biriga nisbatan turli rollarni bajaradilar. Ushbu rollar jamiyatning an’anaviy qadriyatlariga, o’ziga xos madaniyati va sharoitlariga bog’liq bo’lishi mumkin. Oilaviy rollar quyidagicha bo’lishi mumkin:

Ota-ona: Ota va ona oilaning asosiy yetakchilari bo’lib, farzandlarni tarbiyalash, ularni moddiy va ma’naviy qo’llab-quvvatlash kabi mas’uliyatlarni o’z zimmasiga oladi. Ota-ona roli jamiyatning ta’lim va tarbiya sohalarida ham muhim ahamiyatga ega.

Farzand: Farzandlar oilada o’rganish, tarbiya olish va o’z mustaqilligini rivojlantirish jarayonida muhim ro’l o’ynaydi. Oilaviy tuzilma va rollar farzandlarning qanday qilib jamiyatga integratsiya bo’lishi va o’z o’rnini topishiga yordam beradi.

Yoshlar va keksa avlod o’rtasidagi rollar: Oila ichidagi munosabatlar faqat ota-ona va farzandlar bilan cheklanmaydi. Keks avlod, bobo yoki buvilarning o’zining alohida o’rni va rollari bor. Ular nafaqat o’z tajribalarini avlodlarga yetkazib beradi, balki oilaning farovonligi uchun zaruriy mas’uliyatlarni o’z zimmasiga oladi[2].

3. Oila va jamiyat

Oila, shuningdek, ijtimoiy institut sifatida jamiyatning o'zgaruvchan talablari va shartlariga moslashadi. Oila tizimlari, masalan, turli ijtimoiy, iqtisodiy yoki siyosiy o'zgarishlarga javob beradigan tarzda o'zgaradi. Jamiyatda o'zgarishlar, xususan, gender rollari, iqtisodiy sharoitlar va texnologiyaning rivojlanishi oilaning rolini va ijtimoiy munosabatlarini o'zgartirishi mumkin.

Oilaning ijtimoiy roli va o'zgaruvchan oilaviy rollariga qanday yondoshuv mavjudligini tahlil qilish jamiyatda barqaror va sog'lom munosabatlarni shakllantirishda muhim ahamiyatga ega.

Olimlarning oilaviy rollar haqida fikrlar turlicha bo'lishi mumkin, chunki bu mavzu turli sohalar va yondashuvlar nuqtai nazaridan o'rganiladi. Biroq, umumiy ravishda, oilaviy rollar ijtimoiy, madaniy, psixologik va iqtisodiy jihatlardan tahlil qilinadi. Quyida ba'zi asosiy fikrlarni keltirib o'taman [2]:

Ijtimoiy va madaniy rollar: Ijtimoiy ilm-fan olimlari oilaviy rollarni ijtimoiy normativlar va madaniy qadriyatlar bilan bog'lashadi. O'zgacha oilaviy rollar hamma jamiyatda mavjud bo'lib, ular vaqt o'tishi bilan o'zgarishi mumkin. Masalan, qadimgi jamiyatlarda erkak va ayolning rollari aniq belgilangan bo'lsa, zamonaviy jamiyatda bu rollar ko'proq moslashuvchan va o'zgaruvchan bo'ldi.

Psixologik nuqtai nazar: Psixologiya olimlari oilaviy rollarning shaxsiyat va psixologik rivojlanishdagi o'rnini tahlil qilishadi. Oila a'zolari o'rtasidagi o'zaro munosabatlar, ota-ona va bolalar o'rtasidagi rollar shaxsning o'zini anglashiga, o'ziga bo'lgan ishonchiga va psixologik farovonligiga ta'sir qiladi. Bolalar oiladagi rollarni namoyish etish orqali o'zlarining rolini anglashadi va keyinchalik jamiyatda qanday o'zgarishlarni kutish mumkinligini tushunishadi.

Feminist nazariya: Feminist olimlar oiladagi rollarning patriarxal tizimlar va gender tengsizliklari bilan bog'liq ekanligini ta'kidlaydilar. Ular erkak va ayolning oiladagi rollarini tahlil qilib, an'anaviy oilaviy rollar, xususan, ayolning uy ishlariga, bola tarbiyasiga va oilaning parvarishiga bog'lanishiga qarshi chiqadilar. Feministlar oilada tenglikni ta'minlash uchun bu rollarni qayta ko'rib chiqishni taklif qiladilar.

Iqtisodiy nuqtai nazar: Iqtisodchilar oilaviy rollarni ijtimoiy va iqtisodiy hayotdagi o'rnini bilan bog'laydilar. Oilaviy rollar iqtisodiy resurslarning taqsimlanishi, erkaklar va ayollar o'rtasidagi ish taqsimoti va ish haqi masalalari bilan chambarchas bog'liqdir. Ayollar ko'pincha uy ishlarini va bola parvarishini o'z zimmasiga olishadi, bu esa ularning iqtisodiy mustaqilligi va imkoniyatlarini cheklashga olib kelishi mumkin.

Psixologlarning oiladagi rollar to'g'risidagi fikrlari turlicha bo'lishi mumkin, ammo umumiy nuqtai nazar, oiladagi har bir a'zo o'zining aniq roli va mas'uliyatlariga ega bo'lishi kerakligini ta'kidlaydi. Har bir oilada turli rollar bo'ladi, va bu rollarning bir-biriga bo'lgan hurmat va tushunish bilan uyg'un ishlashi muhimdir.

1. Katta va kichik rollar:

- Katta rollar (odatda ota-ona) mas'uliyatli, qo'llab-quvvatlovchi va ko'rsatma beruvchi bo'lishi kerak. Ota-ona oilaning asosiy rahbarlari bo'lib, o'z farzandlariga to'g'ri tarbiya va qadriyatlarni o'rgatishi kerak.

- Kichik rollarda esa farzandlar o'zaro hurmatni, mas'uliyatni va o'z vazifalarini bajarishni o'rganishlari kerak. Psixologlar bu rollarni farzandlar uchun o'ziga xos o'rganish va rivojlanish jarayonlari sifatida ko'rishadi.

2. Kommunikatsiya va muvozanat:

Psixologlar oilada rollarni aniq ajratish bilan birga, kommunikatsiya va muvozanatning muhimligini ta'kidlaydilar. Oila a'zolari o'zaro to'g'ri va ochiq aloqada bo'lishi, his-tuyg'ularini ifoda etishi kerak. Agar oiladagi rollar tartibsiz yoki noaniq bo'lsa, bu oila a'zolarining ruhiy holatiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

3. Ro'yxatdagi o'zgarishlar:

Bugungi kunda, oiladagi rollar ancha o'zgarib bormoqda. Masalan, erkaklar va ayollar o'rtasidagi an'anaviy rollar ko'pincha o'zgarib, ayollar ham ishlashda faolroq bo'lishmoqda. Psixologlar, oiladagi rollarning o'zgarishi ijtimoiy va shaxsiy muvozanatni saqlashda qiyinchiliklar keltirishi mumkinligini, ammo har bir oila a'zosining o'z rolini qayta ko'rib chiqishi va o'zgarishlarga moslashishi zarurligini ta'kidlaydi.

4. O'zaro yordam va qo'llab-quvvatlash:

Psixologlar, oila a'zolari o'rtasidagi yordam va qo'llab-quvvatlashni ijobiy jihat sifatida ko'rishadi. Oila a'zolari bir-biriga hissiy va amaliy yordam ko'rsatishi, muammolarni birgalikda hal qilishga harakat qilishi kerak [3].

Shuningdek, oiladagi rollar yaxshi muvozanatda bo'lsa, oila a'zolarining o'zaro munosabatlari va farzandlarning psixologik rivojlanishi uchun ijobiy muhit yaratiladi.

Psixologlarning oiladagi rollar to'g'risidagi fikrlari turlicha bo'lishi mumkin, ammo umumiy nuqtai nazar, oiladagi har bir a'zo o'zining aniq roli va mas'uliyatlariga ega bo'lishi kerakligini ta'kidlaydi. Har bir oilada turli rollar bo'ladi, va bu rollarning bir-biriga bo'lgan hurmat va tushunish bilan uyg'un ishlashi muhimdir.

1. Katta va kichik rollar:

- Katta rollar (odatda ota-ona) mas'uliyatli, qo'llab-quvvatlovchi va ko'rsatma beruvchi bo'lishi kerak. Ota-ona oilaning asosiy rahbarlari bo'lib, o'z farzandlariga to'g'ri tarbiya va qadriyatlarni o'rgatishi kerak.

- Kichik rollarda esa farzandlar o'zaro hurmatni, mas'uliyatni va o'z vazifalarini bajarishni o'rganishlari kerak. Psixologlar bu rollarni farzandlar uchun o'ziga xos o'rganish va rivojlanish jarayonlari sifatida ko'rishadi.

2. Kommunikatsiya va muvozanat:

Psixologlar oilada rollarni aniq ajratish bilan birga, kommunikatsiya va muvozanatning muhimligini ta'kidlaydilar. Oila a'zolari o'zaro to'g'ri va ochiq aloqada

bo'lishi, his-tuyg'ularini ifoda etishi kerak. Agar oiladagi rollar tartibsiz yoki noaniq bo'lsa, bu oila a'zolarining ruhiy holatiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Shunday qilib, olimlar oilaviy rollarni turli yo'nalishlarda tahlil qilishadi, va bu rollarning o'zgarishi jamiyatdagi ijtimoiy, madaniy va iqtisodiy jarayonlar bilan chambarchas bog'liq.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati

1. Karimova V. Oila tafakkur va salomatlik: (Oilada sog'lom turmush tarzini yaratish xususida) //Boshlang'ich ta'lim. – 2005. – № 2. – B.8-11. 50.
2. Ro'ziqulov F.R. O'zbek oilalarida ajralishning ijtimoiy-psixologik asoratlari: Dis... psixologiya fan.nomzodi: 19.00.05. – T.: 2002. – 160 b.
3. Karimova V. Oilaviy hayot psixologiyasi: O'quv qo'llanma. – T.: 2006 – 142 b.